

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Історія соціології

Шифр та назва спеціальності

054–Соціологія

Інститут

ННІ соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма

Соціологія управління

Кафедра

Соціології і публічного управління (305)

Рівень освіти

Бакалавр

Тип дисципліни

Спеціальна (фахова), обов'язкова

Семестр

2,3

Мова викладання

Українська

Викладачі, розробники

Сутула Оксана Анатоліївна

[Oksana.Sutula](mailto:Oksana.Sutula@khp.edu.ua) Oksana.Sutula@khp.edu.ua

Старша викладачка кафедри соціології і публічного управління

Авторка понад 30 наукових і навчально-методичних публікацій. Курси: «Соціологія політики», «Соціологія релігії», «Соціальна робота», «Соціологія електоральної поведінки».

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](http://web.kpi.kharkov.ua/sp/professors-ko-vikladats-kij-sklad/)

<http://web.kpi.kharkov.ua/sp/professors-ko-vikladats-kij-sklad/>

Загальна інформація

Анотація

Курс «Історія соціології» дає можливість студентам розуміти історію розвитку соціології, її теорії та школи, основні проблематики. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

Мета та цілі дисципліни

Ознайомлення студентів з історією виникнення соціології та основними теоріями і науковими соціологічними школами XIX – XX ст.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – іспит.

Компетентності

СК02 - Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій

Результати навчання

РН02 - Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.

РН-03 - Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 330 год. (11 кредитів ECTS): лекції – 80 год., практичні заняття – 64 год., самостійна робота – 186 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Для успішного проходження курсу необхідно мати знання та практичні навички з наступних дисциплін: "Загальна соціологія", "Історія та культура України", "Загальна психологія".

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Лекції проводяться інтерактивно з використанням мультимедійних технологій. На практичних заняттях використовується проєктний підхід до навчання, ігрові методи, акцентується увага на застосуванні інформаційних технологій в операційному менеджменті. Навчальні матеріали доступні студентам через корпоративну платформу.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Історія соціології. Вступ до курсу.

Історія соціології: об'єкт, предмет, функції. Принципи історико-соціологічного пізнання. Види парадигм в історії соціології. Періодизація розвитку світової соціологічної думки.

Тема 2. Протосоціологія. Соціальні вчення Античності.

Поняття протосоціології. Особливості вивчення суспільства у період до виникнення соціології. Протосоціологічні ідеї Платона. Соціально-філософська концепція Аристотеля.

Тема 3. Соціальні вчення Середньовіччя.

Середньовіччя як історична епоха (IV - XIV ст.) та специфічний тип культури. Соціальне вчення А. Аврелія. Ідея соціального порядку Ф. Аквінського.

Тема 4. Соціальні вчення Відродження.

Відродження як історична епоха (XV – XVI ст.) і первинна форма культури. Соціально-історичний зміст ідей Т. Мора та Т. Кампанела. Протосоціологія Ніколо Макіавеллі. Суть макіавеллізму.

Тема 5. Соціальні вчення Нового Часу.

Новий час як історична епоха (XVII – початок XVIII ст.) і форма культури. Соціально-політичні ідеї Т. Гоббса. Соціальний порядок як основа функціонування держави за Дж. Локком.

Тема 6. Соціальні вчення епохи Просвіти.

Просвіта як історична епоха (XVIII – початок XIX ст.) і форма культури. Соціально-політичне вчення Ш.Л. Монтеск'є. Протосоціологічні ідеї Ж.Ж. Руссо. Поняття суспільства в німецькій науковій думці.

Тема 7. Передумови виникнення соціології як самостійної наукової дисципліни.

Загальні історичні (соціально-інституційні) передумови виникнення соціології. Соціально-культурні передумови виникнення соціології. Біографічні особливості К. А. Сен-Симона. Соціологічні ідеї К.А. Сен-Симона.

Тема 8. Соціологічний позитивізм О. Конта.

Огюст Конт – віхи інтелектуальної біографії. Цілі і завдання наукового пізнання за Контом. Соціологія як "соціальна фізика". Закон трьох стадій інтелектуального розвитку. Доля ідейної спадщини О.Конта.

Тема 9. Соціологічна теорія Г. Спенсера.

Біографічні відомості про Г.Спенсера та загальна характеристика наукової спадщини. Визначення еволюції. Основні параметри та компоненти еволюційних процесів. Еволюція соціальних систем і її конститутивні компоненти. Теорія суспільного розвитку Г. Спенсера. Органістична теорія суспільства.

Тема 10. Історичний матеріалізм Карла Маркса.

Життєвий шлях, наукова та політична діяльності К. Маркса. Матеріалістичне розуміння історії. Вчення про суспільно-економічні формації. Вчення про класи і класову боротьбу. Вчення про державу: соціальний аспект. Соціальні прогнози К. Маркса й реальність.

Тема 11. Основні натуралістичні напрями в соціології другої половини XIX ст. – поч. XX століття.

Вплив біологічних і фізичних теорій на соціальні науки. " Принцип географічного детермінізму в соціології. Органіцизм. Основні постулати органістичного підходу до суспільства. Соціальний дарвінізм. Теоретичні витоки: теорії А. Сміта, Т. Мальтуса, Ч. Дарвіна, Г. Спенсера. Расово-антропологічні доктрини.

Тема 12. Психологічний напрямок в історії соціології.

Теоретичні засади психологічного напрямку в соціології. Особливості концепції Л. Уорда. Психологія як основа науки про суспільство. Тема масового суспільства в працях В. Вундта, Г. Лебона. Теорія наслідування Г. Тарда. Значення й теоретична обмеженість психологічних теорій в історії розвитку соціології.

Тема 13. Соціологічна концепція Еміля Дюркгейма.

Наукова кар'єра й праці Е. Дюркгейма. Соціальні факти як предмет соціології. Правила соціологічного методу. Суспільна солідарність та розподіл праці. Особистість і суспільство. Місце Дюркгейма в історії соціології, його вплив на розвиток соціологію.

Тема 14. "Розуміюча" соціологія Макса Вебера.

Творчий шлях М. Вебера. Теорія соціальної дії. Види соціальних дій. Категорія «розуміння» у соціології М. Вебера. Соціальна стратифікація за М. Вебером. Теорія соціальної організації. Вчення М. Вебера про капіталізм. Політична соціологія М. Вебера.

Тема 15. Ф. Тьоніс та Г. Зіммель - представники німецької класичної соціології.

Поняття та загальні характеристики німецької класичної соціології. Соціологічна концепція Ф. Тьоніса. Формальна соціологія Г. Зіммеля. Варіанти дослідних (історико-соціологічних) типологізацій «соціальних форм».

Тема 16. В Парето та політико-соціологічний неомакіавеллізм.

Соціологічна концепція В. Парето. Концепція еліт В. Парето. Теорія «правлячого класу» Г. Моска: соціальний аспект. Теорія олігархізації Р. Міхельса та її соціальний аспект

Тема 17. Зародження і перші етапи існування емпіричної соціології.

Поняття емпіричної соціології та її співвідношення з теоретичною соціологією. Європейська емпірична соціологія в XIX-поч. XXст. Американська емпірична соціологія з кінця XIX-поч. XX ст. ст. Соціологічні погляди П. Сорокіна

Тема 18. Соціологічна думка в Україні.

Протосоціологічні ідеї Київської Русі. Соціокультурні процеси в Україні в XVII ст. – XIX ст. та їх роль розвитку національної свідомості. Формування національної академічної традиції в галузі соціології на початку XX ст. Загальний стан радянської соціології до 1930-х років. Рання українська радянська соціологія. «Відлига» у вітчизняній соціології 1950 - 60 років. Пізній радянський і пострадянський період розвитку вітчизняної соціології.

Теми практичних занять

Тема 1. Історія соціології. Вступ до курсу.

Об'єкт, предмет, функції історії соціології. Історичний контекст розвитку соціології. Загальна характеристика основних етапів розвитку соціології.

Тема 2. Протосоціологія. Соціальні вчення Античності.

Сутність та призначення держави за Платоном. Соціальна структура ідеального суспільства за Платоном. Сутність суспільного життя за Аристотелем. Місце та роль середнього класу в житті суспільства за Аристотелем.

Тема 3. Соціальні вчення Середньовіччя.

Середньовічна суспільна думка її особливості та специфіка. Вчення А.Аврелія: соціальні нариси. Ф. Аквінський про суспільне життя (по трактату «Про правління государів»).

Тема 4. Соціальні вчення Відродження.

Суспільна думка Відродження її особливості і специфіка. Соціально-політичні вчення епохи Відродження. Соціальні утопії Відродження.

Тема 5. Соціальні вчення Нового Часу.

Особливості європейської суспільної думки в епоху Нового часу. Концепція суспільного договору Т. Гоббса. Соціальні інститути держави за Дж. Локком.

Тема 6. Соціальні вчення епохи Просвіти.

Новоєвропейська соціальна думка XVIII–XIX ст. Французька соціальна думка. Німецька соціальна думка.

Тема 7. Передумови виникнення соціології як самостійної наукової дисципліни.

Загальні історичні (соціально-інституційні) передумови виникнення соціології. Соціально-культурні передумови виникнення соціології. Біографічні особливості А. Сен-Сімона. Соціологічні ідеї А. Сен-Сімона.

Тема 8. Соціологічний позитивізм О. Конта.

Позитивізм як новий світогляд та методологія науки. О. Конт про структуру і завдання соціології. Соціальна статика і проблема соціального порядку. Соціальна динаміка. Закон трьох стадій інтелектуального розвитку.

Тема 9. Соціологічна теорія Г. Спенсера.

Поняття «функції» у вченні про організм взагалі і суспільному організмі зокрема. Подібності та відмінності між біологічними і соціальними організаціями. Специфіка соціальної реальності за Г. Спенсером. «Військовий» і «промисловий» типи суспільної організації. Г. Спенсер як предтеча сучасного функціоналізму.

Тема 10. Історичний матеріалізм Карла Маркса.

Роль суспільного поділу праці у всесвітній історії. Співвідношення суспільного буття і суспільної свідомості. Перспективи розвитку суспільства, уявлення про комунізм. Поява терміну «суспільно-економічної формації». Теорія соціальної та політичної революції

Тема 11. Основні натуралістичні напрями в соціології другої половини XIX ст. – початку XX століття.

Основні ідеї і методологія натуралізму в соціологічних дослідженнях. Механістичний напрямок в соціології. Школа географічного детермінізму. Значення натуралістичних шкіл для становлення соціологічної теорії і їх методологічна обмеженість.

Тема 12. Психологічний напрямок в історії соціології.

Соціологічна (соціально-психологічна) теорія Г. Лебона. Психологічний еволюціонізм Л.Ф. Уорда. Інстинктивізм. Теорія Мак-Дaugала. Психологія народів. Проблема індивіда і нації. Г. Тард як один з засновників теорій масового поведінки, масового суспільства і громадської думки. Роль психологічного напрямку в формуванні соціологічної теорії.

Тема 13. Соціологічна концепція Еміля Дюркгейма.

Самогубство як соціальний факт. Егоїстичне самогубство та його причини. Альтруїстичне самогубство та його причини. Аномічне самогубство та його причини. Соціологічна інтерпретація поняття «аномія». Дефіцит солідарності як основний соціальна недуга сучасного суспільства.

Тема 14. Проблема соціальної стратифікації в працях М. Вебера

Детермінація класової ситуації економічною ситуацією. Поняття класу та класової структури. Соціальні страти та їх статус. Порівняння класової моделі М. Вебера і К. Маркса. Теорія легітимності політичного панування. Теорія раціональної бюрократії (характеристика бюрократа, його основні риси і якості).

Тема 15. Соціологічна концепція Ф. Тьоніса. Формальна соціологія Г. Зіммеля

Соціологічна концепція Ф. Тьоніса (за працею «Спільнота і суспільство»). Передумови виникнення соціальних зв'язків. Теорія ідеальних типів соціального зв'язку Ф.Тьонісу і теорія форм соціальної солідарності Е. Дюркгейма: порівняльна характеристика. Визначення специфічного предмета інтересів соціології. Структура соціологічного знання. Типологія «соціальних форм». Соціологічне дослідження феномена моди (за працею Г. Зіммеля «Мода»). Солідарні і антагоністичні форми соціальної взаємодії. Зіммель про природу і специфіку соціальних конфліктів.

Тема 16. Школа макіавеллізму у політичній соціології

Визначення «політичного класу» Г. Моска. Детермінанти «політичного класу». Концепція трансформації еліти за Г. Моска. Р. Міхельс про закономірності функціонування і розвитку політичних організацій. «Залізний закон олігархії»: особливості його дії в сучасному демократичному суспільстві. Засоби превентивної боротьби з олігархічними тенденціями

Тема 17. Зародження і перші етапи існування емпіричної соціології.

Французька емпірична соціологія. Англійська емпірична соціологія. Німецька емпірична соціологія. Причини стрімкого розвитку емпіричної соціології в США на початку 20 ст. Праця У. Томаса і Ф. Знанецького «Польський селянин в Європі та Америки» як начало емпіричної соціології. Соціологічний погляд П. Сорокіна на революцію і війну.

Тема 18. Соціологічна думка в Україні.

Соціокультурні процеси в Україні в XVII ст. – XX ст. та їх роль розвитку національної свідомості. Ідеї українського позитивізму. Ідейні погляди на суспільство М. Драгоманова. Соціологічні погляди І. Франка. Соціологічна концепція М. Ковалевського. Соціологічна концепція Б.

Кістяківського. Соціологічні погляди М. Грушевського. Соціологічна теорія М. Шаповала. Політична соціологія В. Липинського.

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи в рамках дисципліни не передбачені.

Самостійна робота

Студентам рекомендується самостійне опрацювання лекційного матеріалу, вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях, виконання індивідуальних занять: підготовку і захист презентацій за темами рефератів, опрацювання першоджерел, написання курсової роботи.

Студентам також рекомендуються додаткові матеріали (відео, статті) для самостійного вивчення та аналізу.

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. Історія української соціологічної думки : навчальна біографічна енциклопедія / За наук. ред. В. М. Пічі . Львів : «Новий Світ – 2000», 2020. 336 с. URL: <http://ns2000.com.ua/wp-content/uploads/2019/10/Istoriia-Sotsiologichnoi-dumky-Ukrainy.pdf>
2. Гуменюк Л.Й. С 56 Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності). У 2-х томах. Т.1. Львів: ЛьвДУВС, 2019. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1/1/%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9B.%20%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF_%D1%85%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F%20%D1%82.1.pdf
3. Гуменюк Л.Й. Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності). У 2-х томах. Т.2. Львів: ЛьвДУВС, 2019. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1/2/соціологія%202.pdf>
4. Гансова Е. Соціологічні школи та напрямки в Україні наприкінці XIX - початку XX століть в Україні. Навч. посібник. Одеса, 2000. 64 с.
5. Історія соціології: навчальний посібник / За ред. І.П. Руценка. Х.: ТОВ «ПланетаПрінт», 2017. 442 с.
6. Ворона В. Академічна соціологія в Україні (1918-2018). У 2-х томах. Том 1. Історія становлення та розвитку. Київ: Інститут соціології НАН України, 2018. 526 с.
7. Ворона В. Академічна соціологія в Україні (1918-2018). У 2-х томах. Том 2. Спогади інтерв'ю статті. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. 345 с.
8. Штопка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів: Колір ПРО, 2020. 800 с
9. Мід Дж. Самість // Дух, самість і суспільство. К., 2000 С. 123-206.
10. Грушевський М. Початки громадянства: генетична соціологія. Київ: Наукова думка, 1997. 234 с.
11. Історія соціології (у 2-х кн.): навчальний посібник / О. А. Рахманов, С. С. Бульбенюк, Ю. М. Манелюк. К. : КНЕУ, 2017. 279 с. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах. Київ: Наш формат, 2020. - 448 с.
12. Смелзер Н. Дж. Проблеми соціології. Георг-Зімелівські лекції, 1995 / Перекл. з англ. В. Дмитрук. Львів: Кальварія, 2003. 128 с.
13. Захарченко М., Погорілий О. Історія соціології (від античності до початку XX ст.). Київ, 1993. 336 с.

Додаткова література

14. Поппер К. Злиденність історизму. Київ: «АБРИС», 1994. 192 с.
15. Руценко І. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту. Київ. 2020. 436с.

16. Теоретики світової соціології: життя та творчий спадок (Путівник портретною галереєю Інституту соціології НАН України); за ред. акад. НАН України, проф., д.е.н. В.Ворони. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. 301 с.
17. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття. Навч. посібник. К.: Либідь, 1996. 224 с.
18. Ручка А., Танчер В. Курс історії теоретичної соціології. Київ, 1995. 223 с.
19. Історія та теорія соціології: навчальний посібник / укладач С.Л. Катаєв. Запоріжжя: КПУ, 2009. 196 с.
20. Мор Т., Кампанелла Т. Утопія. Місто Сонця. Київ: Дніпро, 1988. 209 с.
21. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки. Київ: Юніверс, 2004. 392 с
22. Вебер М. Господарство і суспільство: нариси соціології розуміння. Київ: Вид. дім «Всесвіт», 2012. 1112 с
23. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. Київ: Основи, 1998. 534 с.
24. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ: Наш формат, 2018. 216 с.
25. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу. Київ: Дух і літера, 2005. 317 с.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

Опис структури підсумкової оцінки, обов'язкових завдань та процедури нарахування балів, особливо звертаючи увагу на самостійну роботу та індивідуальні завдання.

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Володимир МОРОЗ

30.06.2023

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Марина БІРЮКОВА

30.06.2023

